

Nationens roll i händelser av kris

En diskursanalys av Stefan Löfvens tal på minnesceremonin
efter attentatet i Stockholm

Alice Brinkborg
Anton Johansson,
Pernilla West

Abstract

In this article we have analysed Prime minister Stefan Löfvens speech at the memorial ceremony, which took place on the 10th of April 2017, three days after the attack on Drottninggatan in Stockholm. Our purpose was to answer the question of how the nation, as a concept, gets portrayed in a time of crisis. We have analysed specific wording and concepts used in Löfvens speech and how they depoliticize the situation, create a national concept of "we" and define the nation as something solid and great for the people to stand behind in a time of crisis.

From this analysis we draw the conclusion that the nation is inactive but becomes active and rises when a crisis occurs. The nation is used as a depoliticisor in a sensitive and politically charged situation. A consequence of this is that certain political decisions, that never would have been made outside of a crisis, can be made whilst being presented to the public as non-political, unavoidable and even natural.

Nyckelbegrepp: nationell identitet, diskursanalys, avpolitisering, avnaturalisering, kris

Innehållsförteckning

1 Syfte och frågeställning.....	4
1.2 Vetenskaplig relevans	4
2 En beskrivning av händelseförloppet.....	4
3 Tidigare forskning.....	5
4 Teori och metod.....	7
4.1 Diskursanalys.....	7
4.2 Nationellt identitetsskapande.....	9
4.3 Nationen som konstruktion och symbol.....	10
4.4 Avnaturalisering.....	10
4.5 Avpolitisering.....	11
4.6 Motivering av val av metod och material	11
5 Analys: Nationens roll och dess effekter.....	12
5.1 Symboler för nationen.....	12
5.2 Nationell identitet: skapandet av ”vi” och ”dem”.....	13
5.3 Avpolitiseringsen av samtalet.....	19
6 Slutsats.....	22
7 Vidare forskning.....	24
8 Referenser.....	26

Bilaga

1 Syfte och frågeställning

Vilken roll får nationen Sverige i händelser av kris?

Vi har valt att analysera Stefan Löfvens tal på minnesceremonin efter attentatet i Stockholm för att se hur idén om nationen Sverige porträtteras i en krissituation. För att analysera detta har vi tittat på vilka ord, begrepp och formuleringar han använder och hur detta påverkar och påverkas av den rådande politiska diskursen. Vi har lyft andra händelser runt attentatet för att hitta samband mellan det Löfven säger i talet på minnesceremonin och de politiska handlingar som följde efter attentatet.

Vi har valt att analysera talet, samt de symboler som presenteras både i tal och bild i samband med ceremonin och attentatet.

1.2 Vetenskaplig relevans

Vi delar Hans Lödéns uppfattning om att nationell identitet aktualiseras i en krissituation (2014, s. 157) och därför menar vi att den specifika situation som uppstod i Stockholm efter attentatet är relevant att analysera. Även Yannis Stavrakakis är av uppfattningen att den nationella diskursen och identiteten aktualiseras och synliggörs extra mycket i tider av kris (2013: s. 183).

Vår förhoppning är att vårt arbete kommer att leda till en ökad förståelse för de mönster och strukturer som ligger bakom konstruktionen av nationen i händelser av kris och därmed förståelse för diskursens föränderlighet på ett vetenskapligt såväl som praktiskt plan. Att förstå vad som leder fram till vissa politiska beslut är viktigt för att veta hur en kan påverka politiken.

2 En beskrivning av händelseförloppet

En lastbil kör in i en folkmassa på Drottninggatan i centrala Stockholm den 7:e april (SVT a 2017). Fem personer omkommer och flera skadas (SVT b 2017). Kollektivtrafiken stängs av och tusentals personer kan inte ta sig hem. Hashtaggen #openstockholm skapas på sociala medier och under den erbjuder människor i Stockholm skjuts hem och tillfällig logi till de som blivit strandsatta. På fredagkvällen grips den misstänkta lastbilsföraren som sedan

erkänner sig skyldig till att ha kört in i folkmassan med flit. Polisen går på lördagen ut med att mannen är uzbekisk medborgare. Det uppdagas sedan att mannen inte har uppehållstillstånd i Sverige och att han fått utvisningsbesked av Migrationsverket i februari och efterlysts av polisen efter att han gömt sig (SVT a 2017). Löfven går ut kort efter attentatet och säger ”Sverige har blivit attackerat”, samtidigt som han kallar händelsen ett terrordåd (SVT c 2017).

Den 10:e april hålls en minnesceremoni i samband med en nationell tyst minut vid Stockholm stadshus för att hedra offren i attentatet. Finansborgarrådet Karin Wanngård, finanslandstingsrådet Irene Svenonius och statsminister Stefan Löfven håller tal på ceremonin (Stockholms Stad 2017).

Stefan Löfven säger på Socialdemokraternas partikongress att han tänker kalla till samtal för en blocköverskridande uppgörelse mot terrorism (tv4 2017). Den 24:e april äger samtalen rum och alla riksdagspartier förutom Sverigedemokraterna och Vänsterpartiet bjuds in (Garcia 2017). Inför de blocköverskridande samtalen går Miljöpartiet ut med deras politiska förslag för att bekämpa terror. De vill ha mer pengar till Säpo, avskaffad sekretess mellan myndigheter och fotboja på vissa människor som fått avvisningsbeslut (SVT d 2017).

3 Tidigare forskning

Inför och under arbetet har vi läst tidigare forskning som speciellt tittat på nationellt identitetsskapande och nationen som symbol i händelser av kris och dödsfall som ansetts vara av nationell betydelse.

Hans Lödén skriver i sin analys av allmänhetens reaktioner kring Breiviks attacker i Oslo och på Utöya i Norge 2011 att förståelsen för nationellt identitetsskapande kan fördjupas ytterligare genom att studera reaktionerna i händelse av extrema och/eller kritiska skeenden (2014, s. 157). Han analyserar symboler för kärlek och inkludering, tillsammans med begreppet avpolitisering och förfrämligandeprocessen (alieneringen) av förövaren i samband med dådet i Norge (2014, s. 157-158). I Norge var behovet att förfrämliga förövaren väldigt stort eftersom Breivik var norsk medborgare. Genom att beskriva honom som en främling mitt ibland oss (domestic alien), i det egna landet men inte som en del av det, konstruerades bilden av Breivik som en person i periferin, inte som en självklar del av nationen. För att nationen ska kunna bli objektet för identifikation måste syndabocken exkluderas och

förfrämligas från nationen. Lödén skriver också om den process där den klassiska höger-vänsterskalan inom politiken och ideologiska skillnader får stå tillbaka för en politik präglad av konsensus i tider av kris (2014, s.162).

Robin W. Cameron lyfter precis som Lödén vikten av att studera reaktionerna i krissituationer för att förstå nationellt identitetsskapande i sin analys av USAs utrikespolitik efter terrordådet den 11:e september 2001 (2007, s. 74). Han lyfter hur krissituationer kräver en hög nivå av lojalitet från invånarna gentemot staten. Han beskriver hur människor genom vissa säkerhetspolitiska åtgärder kan bli berövade sina friheter i situationer av kris, så som efter ett terrordåd, med motiveringen att berövandet skapar en säkerhet som staten tillhandahåller. Denna säkerhet menar han dock är falsk och leder snarare än säkerhet till att polisen kontrollerar människors liv (2007, s. 88). Cameron tittar särskilt på the Patriot Act, en samling lagändringar som kongressen i USA röstade igenom i oktober efter terrordådet 2001 (2007, s. 88). The Patriot Act riktar in sig på att begränsa friheter för människor som möjligen har beblandning med terrorister. Lagändringarna har blivit kritiserade för att underbygga skuld genom sammankoppling (guilt by association). Cameron menar att människor går med på vissa lagändringar i rädsla för terrorism men också i rädsla för att inte bli inkluderade i den nationella identiteten (2007, s. 74, 89).

Hans Lödén behandlar i sin analys även vissa nationella symboler och vilken roll de spelar i skapandet av en nationell identitet i Norge efter dåden 2011 (2014, s. 160-161). Maria Wendt och Cecilia Åse analyserar också användningen av nationella symboler i sin forskning om situationen då fem svenska soldater miste livet under Sveriges militära insatser i Afghanistan 2002 till 2014. De analyserar bland annat användandet av den svenska flaggan som nationell symbol i olika situationer efter dödsfallen. Den svenska flaggan syntes i bakgrunden på presskonferenser, i pressbilder, på soldaternas uniformer och på de dödas kistor i samband med uppmärksammandet av de fem svenska soldaterna som dog i Afghanistan. Wendt och Åse menar att flaggan som nationell symbol symboliserar kollektivt deltagande och empati för de döda (2016, s. 360-361).

Wendt och Åse analyserar även andra värden och konstruktioner som ligger bakom uttalandena efter att de fem svenska soldaterna miste livet i Afghanistan (2016, s. 360-361). De analyserar bland annat användandet av begreppet ”vi” i olika uttalanden kring kriget i Afghanistan och dödsfallen. ”Vi”-et symboliserar enligt Åse och Wendt ett nationellt ”vi” och

används för att inge en känsla av att nationen har gemensamma känslor och värderingar (2016, s. 367). De beskriver vidare hur politisk enighet snarare än debatt framstår som eftersträvansvärt i diskussionen efter dödsfallen. Nationen blir något som står över politiken och enigheten mellan partierna förstärker den nationella gemenskapen (2016, s. 370).

4 Teori och metod

I vårt arbete utgår vi från olika teorier som grund för vår analys av materialet. Dessa teorier är också metoder för hur vi går tillväga när vi applicerar dem på olika material. Diskursanalysen är den grundläggande teori som vår metod bygger på. Utöver diskursanalys tillkommer en del andra teorier och metoder som alla faller under det stora spektra som är diskursanalys.

Vi använder oss av en abduktiv ansats i vårt arbete. Det betyder att vi successivt omtolkar vårt material och vår teori efter hand som arbetet fortgår (Alvesson & Skoldberg 2008, s. 56). Vi har gått in i arbetet med visst teoretiskt och empiriskt underlag men har efter hand som vår analys av materialet blivit tydligare funnit ny teori och ny forskning som är relevant för vårt arbete.

4.1 Diskursanalys

Enligt vissa definitioner syftar begreppet diskurs till i princip all social interaktion. Ord, formuleringar, handlingar, kroppsspråk, sociala och kulturella koder sker inom – och kontrolleras således av – diskursen. Grundtanken som diskursanalys utgår ifrån är att ingenting vi gör är lösryckt utan att allt är kopplat till och sker inom den rådande diskursen. Det finns olika former på diskursen och även många olika ”mindre” diskurser inom ”större”. I svensk politik finns till exempel en diskurs där vissa sociala regler gäller, sedan kan det finnas ”mindre” diskurser inom andra umgängeskretsar; hur du pratar med dina föräldrar skiljer sig till exempel från hur du pratar med din kompis eller lärare (Bergström & Boréus 2012, 355-357).

Men det handlar inte bara om talet – vilka ord som används eller vilka ämnen du pratar om – utan också om bildintryck och vem som får synas eller komma till tals. Enligt Michel Foucault definieras diskurser av mer än det talade och skrivna språket. Han fokuserar på de maktförhållandena som han menar finns inom alla diskurser och som uppstår när subjekt

interagerar med varandra. Han beskriver diskurs som vissa system och ramar inom vilka vi kan verka. Dessa ramar består till exempel av sociala koder och regler. Detta betyder att vem som kommer till tals och vad denna kan prata om kontrolleras av diskursen genom vad Foucault kallar utestängningsmekanismer. Dessa utestängningsmekanismer är vad som avgör rätt och fel, vad som är tradition, sociala koder och beteende och de skapar ett begränsat handlingsutrymme där människor positioneras in (Bergström & Boréus 2012, s.360-362). Utgångspunkten inom diskursanalys är att allt detta sker omedvetet och upplevs därför som naturligt. Poängen med diskursanalys är att belysa denna omedvetenhet. Eftersom det krävs viss ansträngning att komma underfund med hur diskurser påverkar oss kan denna omedvetenhet ofta uppfattas som – och jämföras med – passivitet, men är egentligen långt ifrån passiv. Att tala inom och egentligen att bara existera inom en diskurs är att både förändra och cementera den. Vi är inte passiva varelser, utan alla våra ord och handlingar påverkar på olika sätt den rådande diskursen. Diskurser är rörliga och dessa (ibland) omedvetna handlingar är ställningstaganden som hjälper till att forma dem (Bergström & Boréus 2012, 353-355). Inom statsvetenskap kan detta översättas till att ingenting är opolitiskt utan alla sociala interaktioner är på något sätt politiska. Detta är vår *teoretiska utgångspunkt* när vi analyserar Löfvens tal från minnesceremonin.

Viktigt för fortsatt läsning och förståelse av vårt arbete är att diskursanalysen i sig är en kvalitativ forskningsmetod (Esaiasson et al 2017, s. 211-212). Syftet med att använda denna typ av metod är med andra ord inte främst att generalisera. Metoden som sådan utgår ifrån forskarens förmåga att med hjälp av vissa analytiska verktyg och noggrann läsning tolka texter och symboler. Därav ställs höga krav på intersubjektivitet och stark argumentation. Vår förhoppning och uppfattning är att genom att använda oss av liknande tidigare forskning och teori och en uppsättning analytiska verktyg (Esaiasson et al 2017, s. 211), kunna stärka vår analys och slutsats.

Narrativanalys är en del av diskursanalys och innebär att en person eller grupp kan använda sig av uttänkta formuleringar för att skapa ett specifikt narrativ (historia) som passar dennes budskap. Att skapa ett narrativ handlar om att visa upp en viss bild av historien för att stärka sina argument. I en narrativanalys ifrågasätts alltså historiens neutralitet och fokus ligger istället på hur budskapet förmedlas och hur bilden av historien målas upp (Bergström & Boréus 2012, s. 230).

Maktperspektivet i skapandet av ett narrativ är uppenbart. Målet för till exempel en politikers skapande av ett narrativ är att få konsumenten av budskapet (narrativet) att uppfatta budskapet som naturligt. Som Bergström och Boréus förklarar är målet med narrativutformande att konsumenten inte ska ifrågasätta eller ens uppfatta detta utformande. Lika lite som en person som kollar på film ska tänka på personen bakom kameran ska väljare inte tänka på agendan med narrativskapandet. Målet är att få konsumenten att uppleva en grundläggande förtrogenhet som gör att budskapet accepteras och utformandet av ett specifikt narrativ både producerar och reproducerar denna förtrogenhet. Detta blir en form av maktutövande eftersom målet är att få dessa konsumenter att bete sig på ett visst sätt (Bergström & Boréus 2012, s. 244).

4.2 Nationellt identitetsskapande

Begreppet nationell identitet är svårdefinierat och kan uppfattas som abstrakt, men vi har utgått ifrån Hans Lödens korta redogörelse för hans förståelse av fenomenet. Den handlar om en process där nationella subjekt (i vårt fall svenskar) använder sig av språkliga och symboliska identifikationspunkter för att förstå sin omvärld och aktuella händelser. Nationella symboler och identifikationspunkter blir extra viktiga i tider av kris eftersom kritiska situationer är speciellt kaosartade och därav svårförståeliga. Nationell identitet förstås alltså som en pågående konstruerande identifikationsprocess i vilken de nationella subjekten socialiseras in i (Löden 2014: s. 157, 160-161). Yannis Stavrakakis skiljer sig något från Löden i sin uppfattning av betydelsen av den nationella identiteten. För honom handlar det inte uteslutande om en förståelse av sin omvärld, utan om förståelsen av sig själv och strävan och *begäret* att skapa sin egen identitet (Stavrakakis 2013: s. 168-169).

Stavrakakis tar sin utgångspunkt i en fransk teoretiker vid namn Jacques Lacan (Hylmö, Tornhill & Svärd 2013, s. 17) för att analysera nationellt identitetsskapande och nationalism. I sin analys sammanför Stavrakakis två analytiska traditioner: socialkonstruktivismen och Lacans psykoanalytiska teoribildning, vilket enligt honom kan förklara och redogöra för nationell identitet och nationens språkliga konstruktion och fluiditet, samt dess beständighet (Stavrakakis 2013, s. 177-179).

Stavrakakis är även av uppfattningen, precis som Hans Löden (2014: s. 157), att den nationella identiteten exponeras och blir extra tydlig i tider av kris (2013, s. 183). Vi har

analyserat Löfvens tal och händelserna på Drottninggatan utifrån Stavrakakis teori främst i termer av negativ gränsdragning (utpekande av den Andre, syndabocken), den aktuella diskursens position/förmåga och nationalism.

Vi har diskuterat och analyserat båda dessa förståelser av begreppet, inte som mot varandra stående teorier, utan snarare som teorier som i vårt arbete fått komplettera varandra för att fördjupa vår analys av den nationella identiteten och nationens roll i tider av kris.

4.3 Nationen som konstruktion och symbol

Den diskursanalytiska utgångspunkt vi tagit i det här arbetet förutsätter att språket är diskursivt och socialt konstruerat. Begrepp får sin mening i förhållande till andra begrepp, och kan få olika betydelser och innebörder i olika diskurser (Tinnerholm Ljungberg & Svärd, 2013: s. 166-167). I och med att vi har denna utgångspunkt, har vi analyserat nationen som begrepp, alltså en social konstruktion som i den nationella diskursen får en viss innebörd. Eftersom nationen är en social konstruktion reproduceras den vidare av att vi talar om den som naturlig, använder flaggan vid olika tillfällen och pratar om ett nationellt ”vi” och ”svenska värderingar”.

4.4 Avnaturalisering

Inom diskursteorin läggs fokus på språket och dess menings- och identitetsskapande (Bergström & Boréus 2012, s. 354). Vidare möjliggörs även inom diskursteorin analys av visuella texter och symboler (Bergström & Boréus 2012, s. 346-348). En metod för att analysera symboler och visuella texter presenteras av Jansson, Wendt och Åse. De kallar metoden för avnaturalisering (*denaturalization*). Avnaturaliseringen används som ett verktyg för att ifrågasätta förgivettagna begrepp och symboler, eftersom dessa existerar och produceras i en politisk kontext, där de formas av rådande maktförhållanden — diskursen (2013, s. 35).

Denna metod fungerar alltså som ett ifrågasättande och analysverktyg för att kontextualisera och politisera användandet av nationella symboler, exempelvis användandet av den svenska flaggan (Wendt & Åse, 2016, s. 365). För vårt arbete möjliggör detta en analys av bland annat användandet av den svenska flaggan i samband med Stefan Löfvens tal, där flaggan står som

en symbol för nationen och alltså blir en del av den svenska identiteten. Vi har även använt oss av denna metod för att reflektera kring statsministerns roll som nationell symbol.

4.5 Avpolitiserings

Maria Wendt Höjer har skrivit tre kriterier för att en politisk fråga ska anses vara politiserad. Hon lyfter motsättningar och pluralism av tydliga lösningsalternativ som ett krav. Konflikt och motsättningar i politiska frågor är alltså enligt Wendt Höjer ett villkor för att frågorna ska anses vara politiserade. Förutom kriteriet om motsättningar, menar Wendt Höjer att frågan också måste lyftas offentligt för att den ska anses vara politiserad, detta bland annat för att den ska kunna vidare diskuteras i det offentliga. Frågan och lösningarna som presenteras ska också beröra allmänheten och lyftas utifrån kollektiva aspekter. Problemet ska beskrivas utifrån hur den påverkar kollektivet och lösningarna som presenteras ska också vara kollektiva (Wendt Höjer 2002, s. 191 f). För att en fråga ska anses vara politiserad krävs alltså att den berör kollektivet men också att frågan lyfts på rätt sätt – offentligt, med tydliga lösningsalternativ som synliggör politiska motsättningar.

4.6 Motivering av val av metod och material

Vår utgångspunkt för det här arbetet är, som beskrivits ovan, att nationen får särskild betydelse i tider av kris. Vårt syfte är med andra ord inte att beskriva i detalj vad en nation *är*, utan *hur* och *när* den kommer till uttryck. I enlighet med den tidigare forskning vi tagit del av synliggörs nationen när den står inför ett kritiskt vägval eller kris. Eftersom nationen utifrån denna tidigare forskning, och vår egen vetenskapsteoretiska utgångspunkt, är någonting som är språkligt, diskursivt och socialt konstruerat är diskursanalysen en fruktsam analysmetod. Den ger oss möjligheten att diskutera nationen ur ett perspektiv som inte tar den för given. Vi har arbetat med begrepp som avnaturalisering, identitetsskapande och narrativ för att söka lösgöra och blottlägga nationen från en förgivettagen position, och därigenom problematisera och analysera dess roll i den politiska och sociala diskursen.

Diskursanalys är en kvalitativ metod där syftet inte är att generalisera. Därför är det inte problematiskt att talet är kort eller att fallet vi undersöker väldigt specifikt. Den teoretiska utgångspunkten i diskursanalys är att inga sociala interaktioner sker utanför diskursen

(Esaiasson et al 2017, s. 211) och därför är statsministerns uttalande och de budskap han förmedlar på minnesceremonin passande som analysmaterial.

5 Analys: Nationens roll och dess effekter

Vi har applicerat de ovan beskrivna teorierna på materialet och strukturerat upp det i tre övergripande teman: vilka symboler som representerar nationen och vad dessa betyder, hur nationell identitet kan kopplas till skapandet av ”vi” och ”dem” och hur situationen efter attentatet på olika sätt har avpolitiserats.

5.1 Symboler för nationen

Som nämnts ovan porträtteras inte den svenska nationen bara i text och tal utan även i symboler och tecken, så kallade visuella texter. En av dessa symboler är den svenska flaggan. Som symbol för Sverige användes den svenska flaggan flitigt efter attentaten i Stockholm: på halvstång runt om i landet, på minnesceremonin, i profilbilder på facebook och draperad över huven på polisbilar dagarna efter.

Varje gång den svenska flaggan hissas, finns en tanke om att vi hissar en gammal symbol med en inneboende mening och innebörd. Enligt diskursanalys finns det ingenting som är ”inneboende” utan istället skapar vi denna innebörd i diskursen och i den symboliska interaktionen mellan text och läsare. Med symbolisk interaktion menas alltså hur budskapet uppfattas av konsument, om det är inkluderande eller inte och vilken politisk, social och kulturell konnotation det har (Bergström & Boréus 2012, s.310-312). När en symbol används produceras och reproduceras alltså tanken om dess innebörd, precis på samma sätt som användningen av ett specifikt begrepp både *förutsätter* en innebörd och samtidigt *skapar* innebörden vid användning (Bergström & Boréus 2012, s. 353-355). Genom att hissa den svenska flaggan och låta den stå på halvstång under hela minnesceremonin, kopplades den samman med begrepp som ”demokrati” och även formuleringar som ”orubbligheten i våra värderingar” (Bilaga). Genom sådana formuleringar formas en idé och föreställning om Sverige som regeringen vill rekonstruera. Resultatet av den symboliska interaktionen blir således att denna symbol automatiskt får representera demokrati och ”orubbliga värderingar” nästa gång den hissas. Budskapet och innebörden framställs och uppfattas som naturligt, trots att det faktiskt skapades (och återskapades) mitt framför folkets ögon.

Dessa typer av nationella symboler fyller även en ideologisk funktion. Dess frekventa användande även när en krissituation inte är aktuell fungerar som en ständig påminnelse om vår nationalitet. För de nationella subjekten fungerar de alltså i längden som en påminnelse och en beredskap att verka för det nationella intresset när så krävs (Stavrakakis 2013, s. 170). På samma sätt som flaggan används blir även Stefan Löfvens roll som statsminister och hans frekventa exponering i media i samband med diverse uttalanden en symbol för Sverige som nation. Löfven ses här alltså inte som ledaren för ett specifikt politiskt parti eller en representant för regeringen. Han lyfts fram som den självklara ledaren för den svenska nationen, och i följden blir han en symbol för densamma.

Här blir alltså inte nödvändigtvis Stefan Löfven som individ viktig, men hans position som statsminister blir däremot viktig som ett medel genom vilken diskursen förmedlas. Foucault beskriver att det bara finns begränsat handlingsutrymme och vem som ges position att handla i detta utrymme kontrolleras av diskursen (Bergström & Boréus, s. 361). Att det är just statsministern som talar på minnesceremonin och inte, till exempel, anhöriga till de som föll offer för terrorattentatet, är inte en slump utan bestäms alltså av den rådande diskursen - som anses passande socialt, politiskt och kulturellt etcetera. Vad statsministern kan säga är enligt samma teori också kontrollerat av diskursen. Att prata partipolitik på en minnesceremoni skulle uppfattas som krasst och skulle varken vara politiskt eller socialt accepterat. Därför poängterar han istället likheterna mellan partierna och lyfter fram Sverige som nation för alla medborgare att stå bakom. Ett exempel på detta är när han talar om att Sveriges samhällsmodell "inte ska kuvas" (Bilaga), trots att han i en annan situation (alltså i en annan diskurs) skulle kunna poängtera att Socialdemokraternas samhällsmodell skiljer sig markant från till exempel Moderaternas. Här skapas alltså en diskurs där det existerar en homogen "svensk" samhällsmodell som alla partier står bakom.

5.2 Nationell identitet: skapandet av "vi" och "dem"

Eric Stern definierar tider av kris som a) det uppfattas föreligga ett hot mot etablerade värden, b) det råder tidsbrist för beslutsfattarna att välja en lämplig handlingslinje och c) det råder osäkerhet kring hur situationen kommer utvecklas (2014, 167). Om tider av kris definieras i enlighet med Sterns definition betonar Lödén att det finns ett behov av en överordnad identitet (superordinate identity) för folket att identifiera sig med i denna kris. Detta på grund av att den överordnade identiteten fyller flera funktioner, bland annat att överbygga inbördes

meningsskiljaktigheter mellan minoriteter, för att istället uppgå i ett gemensamt överordnat ”vi” (Lödén 2008, s. 386). Fokus förskjuts helt enkelt från den egna grupptillhörigheten, till den överordnade nationella identiteten, vilken blir den ”naturliga” samlingspunkten alla inom landet kan ingå i.

I fallet med dådet på Drottninggatan och uttalanden i samband med det lyfter Stefan Löfven upp Sverige som dels attackerat (SVT c 2017) och därför också hotat, och dels som någonting att samlas bakom (Bilaga). I enlighet med vad Lödén säger kan Löfvens uttalanden ses som strategiska i bemärkelsen att de söker stärka en gemenskap där Sverige agerar som en enhet, och där politiska skillnader får stå tillbaka för en mer grundläggande gemenskap: nationen.

Stavrakakis tar sin utgångspunkt i socialkonstruktivismen för att förklara nationalism och nationell identitet. Denna socialkonstruktivistiska utgångspunkt innebär en kritisk syn på kunskap som tas för given, där mycket av fokus läggs på makt och vetande (Tinnerholm Ljungberg & Svärd 2013, s.166).

Där Stavrakakis går längre än vad socialkonstruktivismen har möjlighet att göra är när han tillför psykoanalys utifrån en lacansk tradition till sin teoribildning. Enligt honom är det genom tillförandet av psykoanalys vi kan komma åt nationalismen och de nationella identiteternas hegemoniska status och beständighet, då socialkonstruktivismen enbart kan konstatera identifikationers fluiditet och mångfald men inte dess beständighet över tid (Stavrakakis 2013, s.177-179). Stavrakakis insikt, om att den lacanska teoribildningen tillsammans med socialkonstruktivismen kan förklara nationella identiteter och nationalismens beständighet, medför en insikt om att nationen blir något som är naturligt att samlas bakom i tider av kris. Att Stefan Löfven talar om Sverige och de värden som den svenska nationen representerar är ett exempel på hur nationen, och i längden nationalism, blir en naturlig följd av en händelse som attentatet på Drottninggatan. Lödén talar om nationell identitet som ett sätt för subjektet att förstå sin omvärld (2014, s. 157, 160-161). Stavrakakis menar i sin tur att det inte bara är ett sätt att förstå vår omvärld, utan även en nödvändig process för subjektets egna identitet, förståelsen av sig själv, och att bli sig själv (2013, s. 168-169). Nationen blir följaktligen inte enbart något yttre existerande i symboler, utan internaliseras i oss i vår subjektiva identifikation. Löfven hyllar i sitt tal alla de som ”upptäckte att ni hade en hjälte inom er”, samtidigt som han i nästa stycke säger att Sverige har visat upp en ”orubblighet i våra värderingar” (Bilaga). Den svenska nationella identiteten,

eller bilden av den som blir grunden för identifikation kommer här till uttryck. Den inneboende hjälten härleds till den svenska nationella identiteten i termer av en specifik uppsättning värderingar.

I statsminister Stefan Löfvens tal kan vi på många ställen se att han använder begreppet ”vi” för att skapa en idé både om vilka ”vi” är och vilken historia ”vi” delar. Genom användandet av ”vi” skapar han alltså ett visst narrativ. Till exempel: ”Och jag vet, att vi kommer att ta oss igenom detta, som vi i Sverige alltid gjort: Tillsammans.” (Bilaga). Genom denna formulering skapar han en tanke om gemenskap och homogenitet; att ”vi” i Sverige har ett gemensamt mål. Genom att säga ”som vi i Sverige alltid gjort” påminner han lyssnarna om historien – Sveriges historia. Hans ord skapar ett narrativ som definierar vår historia som om ”vi” är ett folk som upplevt tragedier och svårigheter tidigare, men även tagit oss igenom dem.

Detta användande av ”vi”-et skapar en känsla för historien och ignorerar olikheter mellan individer – ignorerar skillnader mellan politiska partier och åskådningar. ”Vi” blir istället ett homogent folk med samma historia, samma mål och samma vilja.

Genomgående skapar ”vi”-et automatiskt en tanke av att det finns ett ”dem”. Detta stöds av att ”vi” i sista meningen kopplas ihop med demokrati: ”Vår samhällsmodell, kommer aldrig att kunna kuvas. Vår demokrati, kommer att segra över fundamentalismen” (Bilaga). I kontrast till ”vi” måste det finnas ett ”dem”. I statsministerns tal definieras ”dem” som ”fundamentalismen” och ställs mot demokratin – som då blir ”vi”. Han skapar även ett ”dem” i denna mening: ”Den styrka, den beslutsamhet, den orubblighet i våra värderingar [...] kan aldrig en mördare ta ifrån oss” (Bilaga). Genom att säga mördare skapas ett obehagligt ”dem” som ”vi” står i motpol till.

En nationell identitet som innehar en hegemon status och tycks stabil riskerar att rubbas i tider av kris. Dess instabila karaktär blottläggs, eller i alla fall riskerar att blottläggas, i dessa tider. I sådana skeenden måste en syndabock kunna pekats ut för att stabilisera den nationella identiteten igen och för att upprätthålla dess hegemon status. Diskursen kring nationen måste här alltså manifesteras sin positionering genom att peka ut ”den Andre” (Stavrakakis 2013, s.183). När Löfven talar om den svenska nationen, den svenska samhällsmodellen och demokrati, som aldrig kommer att kuvas för fundamentalism eller mördare, gör han just en sådan typ av tydlig gränsdragning. Den svenska nationella identiteten präglas av vissa till

synes fasta och beständiga grundvalar: demokrati, en viss samhällsmodell etc. Dessa grundvalar konstituerar också vad ”den Andre” *inte* är. ”Den Andre”, fundamentalismen som måste besestras, kan inte definieras i samma termer som svenskarna. Det blir med andra ord diskursens uppgift att täcka över identitetens ofullkomlighet och förklara den, genom demonisering av någon annan, att peka ut en syndabock (Stavrakakis 2013, s.183). Det är alltså inom diskursen vissa positioner möjliggörs, och andra omöjliggörs. Den nationella diskurs som följer en händelse likt attentatet på Drottninggatan möjliggör, och måste möjliggöra, fokus på den egna nationen och den nationella identiteten som en enande punkt.

Bland det mest grundläggande i Stavrakakis analys är att identitet inte har någon insida. Alla former av identifikation existerar som en konstitutiv utsida, alltså en negativ avgränsning. Genom att identifiera något yttre, ”den Andre”, konstrueras insidans gränser och dess identitet. Särskilt betydelsefull och tydlig blir denna gränsdragning när vi talar om nationell identitet och nationalism (Stavrakakis 2013, s.180). Det är alltså i konstruerandet av ”den Andre” som den egna identiteten befästs. Löfven ägnar dock inte mycket tid åt att identifiera vem denna ”Andre” är, desto mer fokus läggs på att lyfta fram Sverige som nation i starkt positiva ordalag (Bilaga). Detta står dock inte i kontrast på något sätt med denna teoribildning, eftersom det ligger i språkets natur att ett ”vi” aldrig kan existera utan ett ”dem”. Löfvens explicita fokus på att definiera ”vi”, är på samma gång ett implicit definierande av ett ”dem”. Det går även att spekulera i huruvida Löfven över huvud taget behöver explicit uttrycka vem som är syndabocken i det här fallet då det kan tyckas självklart, tack vare medias rapportering kring attentatet. Samtidigt skulle, precis som vi tidigare skrivit om sakpolitikens frånvaro under minnesceremonin, förmodligen ett starkt fokus på förövaren under ceremonin inte vara socialt accepterat. Det explicita utpekandet av förövaren får stå tillbaka för ett starkare fokus på ”vi”-et.

I motsats till Lödén’s analys av Norges förfrämmande av Breivik (Lödén, 2014, s. 162), kräver inte attentatet i Stockholm samma typ av förfrämmande av förövaren. I Sverige blir det ett mer subtilt förfrämmande i och med att det redan innan talet fastställts att gärningsmannen inte är svensk medborgare – och därmed inte ”svensk” och kan omöjligt vara delaktig i det svenska ”vi”-et. Medias rapportering och den frekvens med vilken fundamentalistiska terrorgrupper genomfört dåd i Europeiska städer gör att ett utpekande i det här fallet kan kännas överflödigt. Detta betyder att statsministern kan ägna talet åt att prata om

”det svenska folket”, istället för att fokusera på att alienera förövaren. Att denne inte ingår i ”vi”-et är en förutsättning, och förfrämmandet sker därför i samband med ”vi”-skapandet.

Vilka som ingår i ”vi”-et är inte nödvändigtvis logiskt, utan drivs snarare av känslor (Åse & Wendt, 2016, s.). Stavrakakis har med ett mycket passande citat av Sigmund Freud i sin text som förtydligar denna poäng ytterligare: ”Det är alltid möjligt att förena en större mängd människor i kärlek till varandra [...] om det bara finns andra som aggressionskraften kan riktas mot.” (Stavrakakis 2013, s. 181). Precis som Åse och Wendt kommer fram till i sin analys av användandet av ”vi” i diskursen efter dödsfallen kriget i Afghanistan (2016, s. 361, 367), använder Löfven sig av ”vi”-et för att skapa en tanke om enighet som står över sakpolitik, och diskursen präglas av känslor snarare än logiska resonemang (Bilaga). Vi kan alltså se att det i båda fallen ligger i politikernas intresse att vid krissituationer påtala enighet snarare än skiljaktigheter och gemenskap snarare än sakpolitik. Löfven hyllar och berömmar alla de individer som varit delaktiga i hjälparbetet i samband med dådet (Bilaga), och hashtaggen #openstockholm:s snabba spridning på sociala medier visar på kraften i denna typ av kärleksladdad gemenskap som skapas. Föreningen av människor vore enligt Freud och Stavrakakis inte möjlig utan en syndabock som hotar den nationella identiteten och gemenskapen.

Skapandet av en syndabock, eller ett ”dem”, kan kopplas till Stavrakakis teori om negativ gränsdragning. Negativ gränsdragning, eller uteslutning, är enligt Stavrakakis alltid nödvändiga villkor för nationalism och nationell identitet. På grund av denna uteslutning existerar alltid en risk för våldsam nationalism som präglas av demonisering, våld och hat. Kortfattat sker en övergång från vad som kan ha börjat som en positivt erkännande av ”den Andre”, till ett antagonistiskt negativt avståndstagande från densamma (Stavrakakis 2013, s.182). Stavrakakis identifierar här vad som idag har skett i Sverige efter attentatet på Drottninggatan. Den politiska debatt som förts i direkt samband med attentatet har präglats av en nationalism som på flera plan är betydligt hårdare och manifest än den tidigare kunnat ge uttryck för. Miljöpartiets repressiva förslag om fotboja (SVT d 2017) kan ses som ett exempel på hur diskursen förändrats och den politiska tonen skärpts. Att diskursen förändrats och förskjutit tonen mot det hårdare blir uppenbart i det här fallet då Miljöpartiet tidigare varit ett parti som i sin politik drivit en linje om öppna gränser och ett liberalt flyktingmottagande (Miljöpartiet 2014). Att gå från att förespråka ökad rörelsefrihet till att nu vända och föreslå ett ökat användande av fotbojor är ett relativt långt steg i motsatt riktning, ett steg som

förmodligen inte varit möjligt tidigare. Även Socialdemokraterna, Kristdemokraterna och Moderaterna är positivt inställda till förslaget (SVT e 2017), vilket tyder på förändring i den politiska diskursen. Cameron beskriver hur lagändringarna i The Patriot Act blivit kritiserade för hur den typen av lagstiftning riskerar att resultera i skuld genom sammankoppling (guilt by association) (2007, s. 88-89). Förslaget om fotboja från Miljöpartiets sida kan rimligen ses som liknande i sin utformning, och därav öppen för en liknande typ av kritik.

Polariseringen och förhårdnandet av det politiska klimatet går ihop med Stavrakakis teori om det mänskliga begäret. I enlighet med Lacans teoribildning, som Stavrakakis utgår ifrån, är fullkomlig identifikation omöjlig på grund av hur vårt språk fungerar. Språket är stelt och kategoriskt och att söka en ”fullkomlig identitet” innebär en kapitulation till dessa fasta kategorier och inom diskursen redan konstruerade identiteter, som till dess natur är ofullkomliga. Vad som återstår är ett begär till identifikation, ett hopp om att kunna finna sig själv inom diskursen (Tinnerholm Ljungberg & Svärd 2013, s.168-169). Vi söker alltså ständigt efter den fullkomliga identifikationen, vilket är utgångspunkten för det mänskliga begäret. Nationen och nationalismen inger skenet och ett löfte om denna typ av fästpunkt (Tinnerholm Ljungberg & Svärd 2013, s.169). När nationen ses som naturlig och begärlig kan vi se den typ av repressiva åtgärder som lagts fram i ett nytt ljus. Nationen blir symbolen för vårt begär och måste skyddas till varje pris.

Stavrakakis menar att all politik grundar sig på ett ”imaginärt löfte” om möjligheten att uppnå denna fullkomliga identitet som alla människor begär. Det politiska består i att återerövra den förlorade och samtidigt omöjliga njutningen; förlorad för att den fattas oss och omöjlig för att den är imaginär (2013, s. 184). När Löfven talar om vår demokrati och hur den kommer att besegra fundamentalismen (Bilaga), uttalar han precis ett sådant politiskt löfte. Om vi bara besegrar fundamentalismen kommer ”vi”, svenskarna, återigen kunna vara oss själva fullt ut och kunna njuta till fullo, utan yttre hot. Denna aspekt av den nationella identifikationsprocessen är oerhört viktig. Det imaginära löftet om njutning gör att vår benägenhet att sammanföras under nationen stärks. Den stärks på grund av att löftet om njutning skänker oss ”partiell njutning” (Stavrakakis 2013, s. 187). Denna typ av process stärker med andra ord gemenskapen och solidariteten inom gruppen, i det här fallet Sverige och svenskarna. Vi såg i samband med dådet och dess efterdyningar hur människor på sociala medier uttryckte stort medlidande för sina medmänniskor, samtidigt som de i varierande hårda ordalag uttryckte sin avsky för hen/de som låg bakom. Liknande använder sig Löfven

av kärleksfulla och positiva ordalag för att lyfta alla de som på något sätt drabbats, och han talar om hur de kan känna tacksamhet från ett helt land (Bilaga). Här återkommer den för Stavrakakis nödvändiga uteslutningen av ”den Andre” för att reproducera ”vi”-et, samtidigt som Åse och Wendts poäng om det känsloladdade och enande kommer till explicit uttryck.

Det går att argumentera för att denna typ av nationalism i själva verket inte är nationalism, och detta görs också från politiskt håll. Nationalism i det egna landet definieras ofta som god eller öppen. Vi talar om ”Vår patriotism — deras nationalism” (Stavrakakis 2013, s. 197). Med utgångspunkt i Stefan Löfvens tal blir det uppenbart att denna typ av skönmålning av Sverige och de svenska värderingarna sker (Bilaga). Den svenska nationen präglas av en öppenhet, av goda värderingar och en god gemenskap. Denna typ av nationalism, eller ”patriotism” är aldrig riskfri eller oproblematiserad och inte heller ovanlig. Liknande formuleringar om demokrati och öppenhet lyfter även Lödén fram från den norska statsministern Stoltenberg och kronprins Haakon efter attentatet i Oslo och på Utøya (Lödén 2014, s. 158). Som redan beskrivits grundar sig all typ av gruppidentifikation på gränsdragningar och identifierandet av ”den Andre”. Även den ”goda nationalismen” grundar sig på detta. Alltså existerar alltid en reell risk för att den ska övergå i en ”obehaglig hypernationalism” (Stavrakakis 2013, s. 197). Viktigt att poängtera här är dock att det inte är vår uppfattning att Stefan Löfven söker skapa någon form av våldsam nationalism, det är snarare vår poäng att det finns en rimlig förklaring till de uttalanden och den politiska diskursens förskjutning i Stavrakakis teori. I och med detta är det även rimligt att lyfta de risker som Stavrakakis ser med denna typ av nationellt identitetsskapande, och nationalism. En nationalism som vi redan ser, och som exemplifierats här, har hårdnat och skapat en mer nationalistiskt präglad position inom den politiska och nationella diskursen.

5.3 Avpolitiseringsen av samtalet

Att attentatet är något som berör allmänheten råder det inga tvivel om. Förövaren körde lastbilen rakt in i en folkmassa och attackerade på så sätt inte en särskild grupp eller individ, utan allmänheten som befann sig på platsen. Rädslan som följer och politiken som nu diskuteras, för att undvika att fler sådana attentat sker, är något som berör allmänheten. Därmed är frågan i sig en politisk fråga enligt Wendt Höjers krav.

Att Stefan Löfven i sitt tal på minnesceremonin inte pratar om sakpolitiska motsättningar är föga förvånande. Även om det politiska samtalet efter ett terrorattentat ska belysa att det finns olika alternativa politiska lösningar för att anses vara politiserat, är nog de flesta överens om att ett tal på en minnesceremoni för människor som avlidit inte bör färgas av sakpolitiska förslag. Att Löfven inte pratar om olika partipolitiska motsättningar behöver inte betyda att han bidrar till avpolitisering av attentatet i sitt tal på minnesceremonin. Löfven undviker dock inte bara att ta upp politiska motsättningar, han talar aktivt om Sverige som ett land som inte har politiska motsättningar och avpolitiserar på så vis samtalet kring attentatet. I formuleringen ”Vår samhällsmodell, kommer aldrig att kunna kuvas” (Bilaga) målas en bild upp av att alla i Sverige, inklusive alla partier, står bakom samma samhällsmodell.

”Vår demokrati, kommer att segra över fundamentalismen” (Bilaga) säger Löfven, och menar då att Sverige har en gemensam demokrati som alla står bakom. Fundamentalismen blir något som ingen i det svenska ”vi:et” står bakom och attentatet på Drottninggatan blir därmed inte ett bevis på en politisk motsättning i Sverige. ”Den styrka, den beslutsamhet, den orubblighet i våra värderingar, som Sverige har visat under de här dagarna, den kan aldrig en mördare ta ifrån oss” (Bilaga), säger Löfven och påtalar på så sätt att det inte finns några motsättningar eller olika idéer om vilka värderingar som är de rätta och vilka värderingar som symboliserar Sverige. Stefan Löfvens tal har alltså inte enbart en avsaknad av politiska motsättningar utan talet tar aktivt ställning för att det *inte* finns några motsättningar och att han, som statsminister, kan förklara vad Sverige står för i frågan. Talet bidrar på så sätt till en avpolitisering av attentatet.

Dagarna efter attentatet och minnesceremonin bjuder regeringen in till blocköverskridande samtal om nya åtgärder för att bekämpa terrorism. Samtalet skulle egentligen bara vara en uppföljning på tidigare samtal kring just terrorbekämpning, som alliansen kallat till, men efter attentatet påskyndades kallelsen från regeringen. Partierna som deltar i samtalet uttalar att de hoppas att de ska komma överens om konkreta förslag innan sommaren. De poängterar också att de inte offentligt vill kritisera varandras skilda åsikter och förslag i samband med samtalen (Garcia 2017). Att partier vill komma överens behöver inte vara ett exempel på en avpolitisering; med den minoritetsregering Sverige styrs av är det föga förvånande att regeringen kallar till samtal över blockgränserna. Regeringen behöver ha med sig partier över blockgränsen för att i riksdagen kunna få igenom åtgärder mot terrorism. Att samtalen kring

alternativa lösningar sker bakom stängda dörrar och inte i det offentliga kan dock onekligen ses som en avpolitisering av attentatet.

Noterbart är även att varken Sverigedemokraterna eller Vänsterpartiet bjuds in till samtal (Garcia 2017), två riksdagspartier som gett uttryck för fler politiska alternativ och motsättningar i politiska förslag. Sverigedemokraterna ingår inte i någon allians med något av blocken, vilket delvis kan förklara avsaknandet av inbjudan utifrån andra aspekter än motvilja till politiska motsättningar. De andra riksdagspartierna har återkommande tagit avstånd från Sverigedemokraterna och även om detta kan vara ett exempel på motvilja till politiska motsättningar i det politiska samtalet i övrigt, är det alltså inget specifikt för samtalet efter just attentatet. Vänsterpartiet ingår dock i en budgetallians med Socialdemokraterna och Miljöpartiet och kan av den anledningen förväntas bli inbjudna till ett sådant samtal. Vänsterpartiet har kritiserat majoriteten av riksdagspartiernas beslut om att införa id-kontroller och gränskontroller vid Sveriges gräns mot Danmark och har även i en artikel offentligt kallat Miljöpartiets förslag om fotboja för makabert (Åbonde 2017). Avsaknaden av inbjudan till Vänsterpartiet för samtalen om åtgärder mot terrorism kan därmed ses som ett sätt att avpolitisera samtalet kring terrorism, då det gör att inte alla alternativa lösningar och politiska motsättningar i det politiska samtalet kring terrorism synliggörs. Jonas Sjöstedt påpekade själv att uteblivandet av en inbjudan till Vänsterpartiet kan vara på grund av en motvilja till politiska motsättningar i samtalen: ”Vi hade gärna deltagit. Vi tror att det behövs partier som kombinerar fasthet i att bekämpa terrorbrott med respekt för personlig integritet och rättssäkerhet” (Garcia 2017).

Efter terrorattentatet stängde polisen ner stora delar av centrala Stockholm, vilket skapade en kaosartad situation då många människor befann sig i utsatta och otrygga miljöer. Många svenskar öppnade då sina hem för strandsatta resenärer som inte kunde ta sig hem. I efterhand hyllar regeringen individernas insatser. Detta kan vi se exempel på i Löfvens tal:

”Och alla ni, som upptäckte att ni hade en hjälte inom er, som hjälpte och tröstade. Ni kan inte tackas nog. Ert agerande är en stolthet för Sverige, ett bevis på människans otroliga förmåga i svåra tider.”

Även detta kan ses som en avpolitisering av situationen, då individers agerande blir viktiga och hyllas av statsministern, snarare än att fokus läggs på kollektiva, offentliga lösningar.

Individens handlingar (#openstockholm etc.) romantiseras och görs till "Sveriges" handlingar. När individens agerande blir "Sveriges" agerande behöver inte regeringen ta ansvar för kaoset som polisens nedstängning av centrala Stockholm ledde till, eller bristen på alternativa platser som folk kunde söka sig till. Statsministerns tal är ett exempel på hur ord kan användas både för att avpolitiserar en situation och suddar ut gränserna mellan statligt och individuellt agerande.

När fokus i debatten kring tänkta åtgärder läggs på konsensus och samstämmighet snarare än att synliggöra olika alternativ upplevs Sveriges riksdag ha en och samma åsikt, en upplevd gemenskap. Stefan Löfven pratar i sitt tal om vikten av de svenska värderingarna i kampen mot terrorism och påstår på så sätt att det finns en gemensam nationell värdegrund, en nationell gemenskap. Precis som Wendt och Åse skriver förstärker den eftersträvade enigheten, som här i de blocköverskridande samtalen, den nationella gemenskapen. Enigheten avvägrar tvivel på legitimiteten i de politiska beslut som sedan tas och avpolitiseringen av samtalet gör att det som finns att ställa sig bakom i rädslan efter attentatet är nationsgemenskapen (2016, s. 370). De sakpolitiska förslag som sedan läggs fram kan vara nationalistiska och inskränka människors frihet utan att få större motstånd eftersom en politisk enighet skapat legitimitet för förslaget och gjort att folket, genom det nationella identitetsskapandet, redan ställt sig bakom nationen som koncept i krisen. Precis en sådan situation uppstod i USAs politik efter terrorattentatet den 11:e september 2001, när de nya lagändringarna i The Patriot Act röstades igenom (Cameron 2007, s. 74, 89). Människor ställer sig av olika anledningar bakom politiska förslag som de kanske inte annars gjort i situationer av påtalad kris.

6 Slutsats

Vilken roll får nationen Sverige i händelser av kris?

I likhet med hur det politiska samtalet efter både attackerna i Norge och USA såg ut, kan vi i talet av statsministern utröna en förfråganprocess där det målas upp en bild av både det positiva, nationella "vi"-et och syndabocken som utgör "dem". Just eftersom förövaren inte ansågs vara svensk kunde Löfven lägga största delen av fokus på just "vi"-et och homogeniteten hos det svenska folket.

Det är i denna typ av förfrämmandeprocess som det skapas utrymme för den hårdare och mer nationalistiska positionen. I och med det fokus vi sett Lövven lägga på ”vi”-et skapar han med andra ord också ”dem”, de som föreligger vara ett hot mot den svenska gemenskapen. Genom denna process av gemenskapsbyggande och förfrämmande möjliggörs repressivt präglade politiska förslag, likt det som Miljöpartiet lade om fotbojor. Som vi visat i analysdelen av detta arbete har med andra ord diskursen förskjutits, och sättet på vilket detta görs är genom dessa typer av processer. Skapandet av ”vi”-et skapar alltså också ett ”dem” och det är det som tillåter mer repressiva åtgärder.

Vi har analyserat olika symbolers funktioner och vikt i händelserna efter attentatet på Drottninggatan. Symboler fyller en särskild funktion i skapandet av en nationell identitet, som objekt för identifikation. Exempel på detta är hur den svenska flaggan i samband med talet och på motdemonstrationer efteråt användes som objekt för identifikation. I likhet med bilden av nationen som något som folket kunde sluta upp bakom blir också flaggan en symbol för gemenskap och trygghet i en situation då många känner sig hotade. Vi har analyserat hur flaggan blir en symbol för känslouttryck och en gemensam smärta som folket delar och ytterligare utvecklat denna teori och kopplat den till ett visst narrativ som vi menar möjliggör faktiska beslut.

Allt det vi behandlat i uppsatsen - avpolitisering, avnaturalisering och narrativskapande - fyller politiska funktioner och leder till att de politiska beslut som tas förefaller oundvikliga. De uppfattas – precis som användandet av ”vi”, narrativskapandet, avpolitiseringsen – som naturliga.

Vi kan även dra slutsatsen att tankar och föreställningar om nationen används för att representera, producera och reproducera ett visst politiskt budskap om homogenitet och enighet. Detta leder sedan till att ett det politiska klimatet förändras. Ämnen som tidigare inte diskuterats ligger nu uppe på agendan och beslut som tidigare inte tagits blir nu diskuterbara. Diskursen har alltså förändrats.

Eftersom den politiska diskursen har förskjutits till att bli mer präglad av känslomässiga argument och en hårdare ton med förslag som tidigare varit otänkbara, blir kopplingen till Stavrakakis varning för våldsam nationalism inte bara en spekulering. Fokuset på nationen och den nationella diskursen i tider av kris har medfört att den politiska debatten hårdnat och

präglas av nationalism, som alltid innebär en risk för en obehaglig och våldsam nationalism. Denna risk har i fallet Sverige, efter attentatet på Drottninggatan, övergått till realitet när repressiva förslag läggs fram av politiska partier som tidigare varit av en annan åsikt.

Nationen får stå som symbol och fungera som den enande punkt genom vilken politiska beslut och positioner möjliggörs. Den nationella diskursen blir utgångspunkten för den politiska diskursens möjlighet. Likt en ansamling praktiker konstruerar den ett sorts ramverk för vilken politik som är möjlig, vad som över huvud taget berör politiken och vilka åsikter och positioner som legitimeras eller inte. Den nationella kris som inträffade i samband med attentatet på Drottninggatan har inneburit en ny roll för nationen, vilket i sin tur betyder att den nationella diskursen har förändrats. Genomgående i vårt arbete har vi visat på hur den nationella och politiska diskursen existerar i förhållande till varandra, därigenom kan vi också förklara nationens roll genom att analysera Löfvens tal utifrån vissa vetenskapsteoretiska och analytiska verktyg. En viktig poäng och slutsats vi kan dra utifrån det här arbetet är med andra ord att den nationella och den politiska diskursen inte existerar i ett vakuum vitt åtskilda varandra; en förändring i en diskurs får konsekvenser för en annan.

7 Vidare forskning

Detta arbete kan ligga till grund för vidare komparativa studier mellan olika länders hantering av krissituationer. Det kan också underbygga framtida undersökningar om hur diskursen har förändrats historiskt, eftersom vi bara tagit upp krissituationer som skett på 2000-talet.

Detta arbete är också av utomvetenskaplig relevans. Att synliggöra de ramar och system som diskursen utgör kan göra det möjligt för oss att förstå våra handlingar och då också förändra de strukturer och mönster som diskursens begränsningar leder till. Vi har valt att fokusera på Miljöpartiets förslag om fotboja för att visa på en förändring i den politiska diskursen. Det underlag vi gett i det här arbetet kan med fördel användas som grund för framtida studier av lagförslag och en analys av eventuella lagändringar som genomförs i bekämpandet av terrorism.

Utöver regeringens agerande har vi även lyft att efter attentatet användes sociala medier flitigt; till exempel för att erbjuda tillfällig logi till människor som var strandsatta på grund av stillastående kollektivtrafik och genom svenska flaggor på profilbilder på Facebook. På vilket

sätt liknar eller skiljer sig egentligen statens agerande i jämförelse med människors agerande på exempelvis sociala medier? Hur samtalet och agerandet på sociala medier ser ut i händelse av kris är därav intressant och relevant för vidare forskning.

Källförteckning

Stockholms Stad (2017). *Ceremoni vid Stockholms stadshus med tyst minut*. 9 april.

<http://www.stockholm.se/-/Nyheter/Om-Stockholm/Ceremoni-i-Stockholms-stadshus-vid-tyst-minut/>. (Hämtad 2017-05-12).

SVT a: Ekstrand, Mattias, Eriksson, Mikael, Juhlin, Johan, Kasurinen, Anton, Mannheimer, Edgar, Nelander Shützer, Karolina, Ohlin, Jonas, Segura Morberg, Karina (2017). *Detta vet vi om attacken*. SVT. 7 april. <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/detta-vet-vi>. (Hämtad 2017-05-12).

SVT b: Alm, Björn, Eliasson, Anders, Holmin, Maria Håkansson, Axel, Johansson, Charlotta (2017). *Fem föll offer för terrorn: "Det gör så ont"*. SVT. 11 april.

<https://www.svt.se/nyheter/inrikes/lena-wahlberg-fran-ljungskile-dog-i-terrorfadet-1>. (Hämtad 2017-05-12).

SVT c: Schützer, Karolina (2017). *Statsminister Stefan Löfven: "Sverige har blivit attackerat"* SVT. 7 april. <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/statsminister-stefan-lofven-det-har-ar-ett-terrorfad>. (Hämtad 2017-05-12).

SVT d: Juhlin, Johan (2017). *Nu kräver Miljöpartiet fotbojor i kampen mot terror*. SVT. 14 april. <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/mp-krav-infor-terrorfsamtal-fotbojor>. (Hämtad 2017-05-12).

SVT e: Sundberg, Marit (2017). *S inte emot fotboja på personer som ska avvisas*. 20 april. <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/s-sager-ja-till-fotboja-pa-personer-som-ska-avvisas>. (Hämtad 2017-05-12).

Tv4 (2017). *Löfven bjuder in till samtal mot terrorism*. 9 april.

<http://www.tv4.se/nyheterna/klipp/l%C3%B6fven-bjuder-in-till-samtal-mot-terrorism-3892552>. (Hämtad 2017-05-12).

Miljöpartiet (2014). *Ett öppet och humant Europa. Miljöpartiets EU-valmanifest 2014, del 2.* <https://www.mp.se/eu/valmanifest-del-2> (Hämtad: 2017-05-12)

Höjer Wendt, Maria (2002). *Rädslans Politik. Våld och sexualitet i den svenska demokratin*, Liber AB, Malmö.

Alvesson, Mats & Sköldberg, Kaj (2008) *Tolkning och reflektion - vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Studentlitteratur AB, Lund

Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.) (2012). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys* [utök.] uppl. 3 Lund: Studentlitteratur

Cameron, Robin W. (2007). 'Self-discipline in a Time of Terror: U.S. Foreign Policy and the U.S. Self', *Theoria: A Journal of Social and Political Theory*, 114, 74-101, JSTOR Journals, EBSCOhost

Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik, Towns, Ann E. & Wängnerud, Lena (2017). *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Femte upplagan Stockholm: Wolters Kluwer

Garcia, Ivan (2017). *Terrorsamtal ska vara klara före sommaren*. Sveriges Radio. 24 april. <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=6680429>. (Hämtad 2017-05-12).

Hylmö, Anders, Svärd, Per-Anders & Tornhill, Sofie (2013). Psyke, samhälle och kritisk teori. I Hylmö, Anders, Svärd, Per-Anders & Tornhill, Sofie (red.) (2013). *Psyket*. Malmö: Tidskriftsföreningen Fronesisû

Jansson, Maria, Wendt, Maria, Åse, Cecilia (2013). Common-Sense Notions of "Nation": A Challenge for Teaching. *Journal of Political Science Education*, 9:1, 34-51.

Lödén, Hans (2008). 'Swedish: Being or Becoming? Immigration, National Identity and the Democratic State.' World Academy of Science, Engineering and Technology, International Science Index 16, *International Journal of Social, Behavioral, Educational, Economic, Business and Industrial Engineering*, 2(4), 384 - 391.

Lödén, Hans (2014) 'Peace, love, depoliticisation and the domestic alien: national identity in the memorial messages collected after the terror attacks in Norway 22 July 2011'. *National Identities*, Vol. 16, No. 2, 157-176.

Stavrakakis, Yannis (2013). Den nationella njutningen - en framgångssaga? I Hylmö, Anders, Svärd, Per-Anders & Tornhill, Sofie (red.). *Psyket*. Malmö: Tidskriftsföreningen Fronesis

Stern, Eric (2014). 'Kriser och krishantering'. i Gustavsson, Jakob, Tallberg, Jonas (red.). *Internationella Relationer* (3:e upplagan). Lund: Studentlitteratur. s. 167-173.

Svärd, Per-Anders, Tinnerholm Ljungberg, Helena (2013) Njutning och dödsdrift. I Hylmö, Anders, Svärd, Per-Anders & Tornhill, Sofie (red.). *Psyket*. Malmö: Tidskriftsföreningen Fronesis

Wendt, Maria, Åse, Cecilia (2016). 'För Sverige – med livet som insats. Afghanistankriget, döden och demokratin', i *Statsvetenskaplig tidskrift*, vol. 118, nr 3, s. 359-388

Åbonde, Jenny (2017). *V kallar MP:s förslag om fotboja för makabert*. 15 april. <http://omni.se/v-kallar-mp-forslag-om-fotboja-for-makabert/a/yA4rx> (Hämtad 2017-05-12)

Bilaga: Regeringskansliet (2017). *Tal av statsminister Stefan Löfven vid minnesstund i Stockholms Stadshus*. 10 april. <http://www.regeringen.se/tal/2017/04/tal-av-statsminister-stefan-lofven-vid-minnesstund-i-stockholms-stadshus/>. (Hämtad 2017-05-12).

Bilaga

Tal av statsminister Stefan Löfven vid minnesstund i Stockholms Stadshus

Stockholm, den 10 april 2017. Det talade ordet gäller.

Minnesceremonin i Stadshusparken.

Foto: Ninni Andersson/Regeringskansliet

Eders majestäter, eders kungliga högheter, excellenser, svenskar, stockholmare, vänner,
att förlora någon man älskar, är det mest fruktansvärda i en människas liv. Jag har tänkt så
mycket på er, som i fredags förlorade någon ni älskar mer än något annat.

Ni bär nu minnena, av samtalen, blickarna, skratten, tillsammans med den avgrundsdjupa
saknaden. Jag vill bara säga: Ni är inte ensamma. Vi tänker på er. Sverige är med er.

*** Och så många, har gjort så mycket för sina medmänniskor under de här dagarna.

Sveriges modiga poliskår. Vår skickliga räddningstjänst. Vår fantastiska sjukvårdspersonal. Och
alla ni, som upptäckte att ni hade en hjälte inom er, som hjälpte och tröstade. Ni kan inte tackas
nog. Ert agerande är en stolthet för Sverige, ett bevis på människans otroliga förmåga i svåra
tider.

Ni fick mig att tänka på de här raderna av prästen och författaren Anders Frostensson: "Våra egna
sår blir läkta, när vi helar andras sår. Böjda under bördor, bärs vi. Ur den tröst jag gav en annan,
tröst mitt eget hjärta fick.

Hem jag kom, när bort till någon som behövde mig jag gick."

Så tack, från botten av mitt hjärta. Ni prövades. Ni stod upp. Ni kan känna tacksamheten från ett
helt land.

Och jag vet, att vi kommer att ta oss igenom detta, som vi i Sverige alltid gjort: Tillsammans.

Den styrka, den beslutsamhet, den orubblighet i våra värderingar, som Sverige har visat under de
här dagarna, den kan aldrig en mördare ta ifrån oss.

Vår sammanhållning, kommer alltid vara starkare än de krafter som vill slita oss isär. Vår
samhällsmodell, kommer aldrig att kunna kuvas. Vår demokrati, kommer att segra över
fundamentalismen.

*** Friends, Sweden, Belgium and the United Kingdom stand together in mourning the citizens
we have lost.

Our three countries have suffered horrendous acts of terrorism. But we have also seen the
strength, determination and power of our democratic societies.

We will never surrender to terror. We will get through this, together.

Publicerad 10 april 2017 · Uppdaterad 10 april 2017